

Jean-Jacques Wunenburger, Omul politic intre mit si ratiune - o analiza a imaginarului puterii

Alfa Press, Cluj, 2000, traducere de Mihaela Calut, 170 p.

In contextul motivarii crizei valorilor politicului prin influentele imaginarului si solutionarii iluministe pe calea intaririi rolului rationalitatii, lucrarea lui Jean-Jacques Wunenburger constituie un posibil raspuns la intrebarea: este realmente imaginarul responsabil de aceasta criza?

Studierea domeniului politic se adauga concludent cercetarilor autorului asupra imaginarului, sacrului, a interactiunii lor cu rationalitatea, care constituie obiectul al unor lucrari precum "*La fete, le jeu et le sacre*"(1977), "*L'Utopie ou la crise de l'imaginaire*"(1979), "*Le Sacre*"(1981), "*La raison contradictoire*"(1990) sau "*L'Antropologie du politique*"(2001).

Criticand epoca rationalitatii de tip modern din perspectiva esecurilor de legitimare, a fanatismelor ratiunii, autorul propune reorientarea analizei politicului asupra intrepatrunderii ideilor rationalitatii cu imaginile simbolice cu rol stabilizator si de legitimare, subliniind importanta metodologica a mitografiei politice, a edificarii asupra valorii hermeneutice a mitului, la nivelul imaginarului puterii.

Structura lucrarii cuprinde doua parti. Prima, "*Elemente de mitologie politica*" se focalizeaza asupra liniilor de forta ce structureaza imaginarul politic al antichitatii, concluzionand ca incercarile rationalitatii politice de a organiza o cetate social-politica au intalnit invariabil -ca limita externa - mitul.

Partea a doua, "*Limitele ratiunii politice moderne*" critica modelul contractualist din perspectiva unei epistemologii alternative asupra fundamentelor simbolice din geneza unor concepte cardinale precum autoritate, lege, egalitate, stat, natiune.

Pentru a decela elementele constitutive ale problemei fiintei-impreuna, din prisma imaginarului politic, este vizat dintru inceput mitul central al culturii europene: Mitul Varstei de aur, in dubla provenienta greco-latina si iudaica. Acest nucleu al credintelor colective are sensul de fictiune a unei fericiri imposibile, intr-un timp al originilor, fiind mitul fondator prin excelenta datorita articularii principiului unitatii socio-politice. Nivelurile analizei sunt multiple: temele constitutive (topologia si cronografia Varstei de aur), structura dramatica (fondarea istorica a comunitatii), semnificatiile morale si politice, principalele reactualizari ale mitului in istoria ideilor. Temele principale (miteme) prezente in poemul hesiodic "*Munci si zile*" si in "*Metamorfozele*" lui Ovidiu sunt armonia, abundenta, pacea, nemurirea, carmuitorul fiind Cronos (respectiv Saturn), deci un Rege Divin. Versantul spatial suprapune topografia celei caracteristice mitului tarii

Raluca Mocan

student, Faculty of History and Philosophy, Babes-Bolyai University, Cluj, Romania

KEY WORDS

imaginary, politics, mythology, religion, crisis of politics

fericite: Insulele Fericitilor, Campiile Elizee, Gradinile Hesperidelor, Arcadia. Structura dramatica marcheaza aparitia umanitatii prin gestul violent al rasturnarii Regelui Divin, gest al carui agent se face Zeus, urmat de Prometeu. Se produce trecerea in istorie -timpul ciclic devine linear (propriu traditiei monoteiste)- ordinea originar-divina fiind substituita de institutiile si legile specific umane. La nivelul semnificatiilor mitului fondator exista doua interpretari: prima intelege indepartarea de momentul fuziunii oameni-zei ca pe o continua decadenta, drept coruptie fatala; a doua interpretare considera instituirea artificiala a vietii ordonate ca gest civilizator si factor esential al progresului.Mitul face manifesta opozitia Dreptatii de tip divin (proprie comunitatii spirituale) fata de dreptul natural instituit de rationalitatea laicizata in cadrele Polis-ului.

Mitul rasei eroice, mitul tarii fericite si cel al intoarcerii lui Mesia sunt actualizari ale mitului fondator, substituind succesiunea varstelor cu cea a raselor(in cazul primului), respectiv istoria reinnoirii ciclice cu timpul liniar al crestinismului. Reveniri ale mitului sunt si versiunile milenariste asupra puterii ce restaureaza domnia ordinii pierdute(nazismul, comunismul), curentele oculte(New-Age), ecologice sau anarhiste.

Subcapitolul al doilea opune doua mituri fondatoare cu rol de logici simetrice, opuse antagonic: mitul prometeic, al varstelor si mitul dionisiac. Primul intemeiaza societatea civila, celalalt generaza o comunitate de tip mistic. Gestul prometeic al separarii partilor divina si umana in cadrul mesei rituale reprezinta instaurarea ordinii politice prin afirmarea drepturilor si libertatilor umane ca autonome fata de Dreptatea transcendenta. Polis-ul se bazeaza pe organizarea prin legi umane, pe principiul isonomiei, adica pe egalitatea, simetria si reciprocitatea cetatenilor identici ce-si impart spatiul comun (*es meson*) independent de vreun principiu ordonator exterior. Modelul antagonic il constituie cel al ordinii mistice din fratrii comunitare (cultul dionisiac, orfic, pitagoreic), caracterizat prin distribuire ierarhica, prin abolirea istoriei si reintegrarea in starea de fuziune cosmica, pe baza riturilor esoterice de legare si unificare. Multiplicitatii cetatenilor i se opune unitatea confreriei, institutionalizarii unei ordini juridice pe fundalul unei dezvoltari a ordinii cosmice (in civilizatia prometeica) ii corespunde ordinea atemporala cosmo-teogonica a gruparii religioase dionisiace. Cele doua polaritati necesita concilierea prin tesatura politica, pentru asigurarea Dreptatii divine esoterice in sanul legaturilor politice exoterice. Solutia platoniciana a "*artei regale*" este dezvaluirea *"celei mai marete si mai bune tesaturi"(Omul politic, 311 a-c*). Este proiectul de reconciliere intre mit si rationalitate, de compensare interna a modelelor, a regimului nocturn (cautare a Unului-Tot, fuziune) si a celui diurn (al separatiilor proprii ratiunii diaretice) –in sensul dihotomiei imaginarului operate de Gilbert Durand.

Identitatea si diferenta sunt inradacinate in Polis prin asocierea Hestiei (simbolizand caminul, interioritatea) cu Hermes (favorabil contactelor cu

exterioritatea). Paradigma platoniciana a tesutului mediaza intre structuri opuse, intre o logica a separatiei verticale si una a circulatiei, a intercomunicarii orizontale.

Subcapitolul al treilea cerceteaza asupra legitimitatii aplicarii categoriei (recente a) totalitarismului proiectului Cetatii Ideale, pornind de la afirmatia lui G. Lapouge ca platonismul este *"prototipul normelor totalitare inerente oricarei utopii occidentale*". Cetatea

Ideala, paradigma a ordinii ideale, unite, virtuoase este permanent actualizata de literatura utopica ulterioara, filosofului Platon revenindu-i statutul de fondator al statului total. Problema formulata de J.-J. Wunenburger este daca este absolut necesar ca individualitatea sa fie sacrificata in scopul suprematiei colective si adevarului unic al statului. Istoria ideilor intalneste critica lui Aristotel -Politica,II,2- asupra faptului ca Platon a sacrificat multiplicitatea cetatii in favoarea unei mistici a Unului. Repartizarea piramidala a societatii in trei clase, spatiul inchis, exterminarea celor cu inaptitudini, suprimarea intimitatii familiale favorizeaza eventuale interpretari ale anticiparii statului total, iar in centrul tezelor numite totalitare sunt identificate suprimarea proprietatii private si eugenia. Wunenburger aduce obiectii la adresa acestor afinitati anacronice: "epistema" antica situeaza conceptia asupra libertatii la antipodul celei moderne (de libertate civila), ideea de subiect individual necunoscand maturitatea permisa de religia crestina.

A doua respingere se situeaza in perspectiva ierarhiei caracteristice modelului organic al "*marelui lant al fiintei*", cum este numit de A. Lovejoy, in contrast cu masificarea contemporana a indivizilor: in antichitate acestia nu puteau crea legi autonome, caci ar fi fost incompatibile cu interesele tuturor, cu unitatea hegemonica ce vegheaza la salvgardarea totalitatii Fiintei.

A treia respingere se intemeiaza pe hermeneutica Cetatii Ideale cu valoare de model al unei societati inchise, esoterice, al unei comunitati ecleziale (intruchipare a utopiei crestine pacifiste, in antiteza cu utopismul revolutionar, milenarist).

Ultimul subcapitol al primei parti, "*Fundamentul mitic al suveranitatii*" analizeaza intemeierea puterii politice (*potestas*) pe principiile non-rationale *potentia* (impunerea puterii asupra celuilalt) si *auctoritas*, subliniind izomorfismul figurilor Dumnezeu – Tata – Rege, in sensul genealogiei simbolice de legitimare. Autorul avanseaza ipoteza unei disimulari a religiosului in formele rationalitatii politice, pe linia observatiei lui Carl Schmitt ca "*omnipotenta legislatorului modern [...] este o reluare literala a teologiei*". Imaginarul politic permite crearea unui mit modern al generarii spontane a autoritatii prin contrafacerea legitimarii de tip regal. Aceasta autoproducere imanenta a autoritatii se manifesta in cazul sefilor mesianici, al salvatorilor natiunii. Rationalitatea democratica contine asadar reziduuri de tip irational (sacralizarea poporului, idolatrizarea sefului statului), autorizand cercetarea imaginarului politic ca si fata ascunsa a suveranitatii populare.

Partea a doua a lucrarii, "*Limitele rationalitatii politice moderne*" evalueaza polemic diverse solutii oferite de gandirea politica moderna, pentru a deschide interogatii asupra figurilor puterii, egalitatii, statului, natiunii, asupra chestiunii acute a crizei politicului.

In capitolul intai sunt enuntate postulatele contractualiste ale constituirii statului rational, intru binele comun al poporului si prevalenta vointei generale actualizate in legi. Omnipotenta legii impersonale este un mai bun garant decat suveranul pe care-l substituie? Autorul considera ca filosofia iluminista absolutizeaza legea (imperativ rational, incontestabil, identic pentru toti), facand din ea obiectul unei resacralizari. Vocea ratiunii este suspectata de a fi succesoarea imperativului Legii Divine. Este chestionata in final posibilitatea exsistentei, sub masca dreptului, a unor functiuni subtile de reglare a vointei individuale prin simularea libertatii politice, Domnia Legii neexcluzand aservirea corpului social fata de puterea statului.

Urmatorul capitol evidentiaza natura polisemica, hibrida a conceptului egalitatii, ce fundamenteaza regimurile democratice. Din perspectiva legii naturale, libertatea si egalitatea sunt simetrice sau angajeaza interpretari ce le privilegiaza alternativ, in ordine deductiva?

Egalitatea contractuala a cetatenilor societatii civile e considerata conditia derivata pentru ca toti sa-si poata exercita o libertate inscrisa in natura individuala, existand asfel obiectia formalismului acestei egalitati partiale. Distinctia dintre egalitatea metafizica (de natura naturata, in raport cu o totalitate transcendenta) si egalitatea naturala(metaistorica, apartinand physis-ului, anterioara intrarii intr-o societate civila) este urmata de constatarea fundamentarii acestui drept prim prin doua conceptii sincretice: *rights of man* (egalitate proprie unei societati civile anume, empirica, functionala) si *human rights* (egalitate generica a umanitatii, cu miza dogmatica intr-o definire absoluta a Omului).

A treilea capitol al partii secunde problematizeaza "noua alianta" dintre rationalitatea politica si sfera religiosului, in contextul slabirii fortei mitului vointei generale -sub actiunea individualismului egocentrist si a dictaturii opiniei publice- , a fragmentarii societatii. O pluralitate de morale religioase vor sa participe la acelasi proiect politic al unei societati civile, ramanand sarcina gandirii filosofice, alternative sa decida care mod de inscriere a religiosului in spatiul cetatii ar putea fi legitimat.

Capitolul patru cerceteaza coapartenenta elementelor rationale si irationale la ideea de natiune – element de mediere prin care indivizii renunta la puterea lor, delegand-o unei autoritati de drept. Autorul subliniaza caracterul infra-rational al conceptului-limita de **natiune**, considerata "*partea blestemeta a politicului [...], ramasita de istorie, de traditii sacre*", *"focar al unui patos mitic"*(origine irationala a excluderii Celuilalt), contrazicand vointa rationala in cetate. Raportarea la stat este succesiv relevata ca suport ambiguu, organic al acestuia, ca principiu de unificare interna. Relatia Stat-Natiune variaza de la simbioza (natiunea ce legitimeaza statul revolutionar, absolutizandu-l) la contrapunere

(rezistenta personalitatii nationale in fata fortei alienante a statului). Natiunea, forma ireductibila a constiintei politice si mit fondator, presupune un nucleu de sacralitate, actualizator de arhetipuri colective (Patria Mama, imaginea paterna a natiunii in razboi).

Autorul valorizeaza natiunea ca obstacol in calea nediferentierii generalizate, simultan amendand alunecarile militare ale societatii egocentrice (ambele manifestari totalitare). Finalul capitolului lasa deschisa problema originara a generarii libertattii colective intr-o umanitate simultan una si plurala, perpetuu dedicata alternativei dintre o rationalitate identitara si o dorinta fara sfarsit de diferenta.

Ultimul capitol dezbate problema crizei politicului, a dublei depolitizari: a cetateanului si a omului politic, remarcand supravietuirea cvasi-identitara a institutiei politicului, dupa transferarea misiunii sale asupra tehnostructurii economico-financiare. Radacinile caderii politicului in prizonieratul polaritatii economic-etic sunt infipte in amonte, la originea comuna a ideologiei liberale si celei socialiste, ale caror efecte (identice) sunt supunerea statului criteriilor utilitatii si rentabilitatii si degenerarea rolului acestuia in cel de arbitrare intre interese private (statul protector, statul providenta).

Lenta epuizare a modelului istoric este asimilabila trecerii politicului in simulacru. Conceptia mecanicista a puterii a fost inlocuita de una cibernetica, in care conteaza doar intelegerea functionarii interne a sistemului-stat, odata su interactiunile, interconexiunile si autoreglarile acestuia **res publica** fiind muribunda.

Restructurarea vietii politice presupune evitarea rationalizarii excesive a socialului, inlaturarea presupozitiilor -comune liberalismului si marxismului- asupra preeminentei economicului asupra politicului si apoi asupra culturalului. Lumea postindustriala trebuie sa constientizeze necesitatea inversarii ordinii prioritatilor, in vidul de identitate creat. Posibila alternativa avuta in vedere de Jean-Jacques Wunenburger este inradacinarea vietii politice intr-un sistem de reprezentari simbolice, singurele ce ii pot conferi unitate, coerenta, putere.